

A FOGYASZTÓK VÉDELMENEK
ÚJ IRÁNYAI ÉS KIHÍVÁSAI
A XXI. SZÁZADBAN

Szerkesztette:

SZIKORA VERONIKA és ÁRVA ZSUZSANNA

A Debreceni Egyetem
Állam- és Jogtudományi Karának kiadványa

Felelős kiadó:
SZIKORA VERONIKA, dékán
Debreceni Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar

Szerkesztők:
SZIKORA VERONIKA és ÁRVA ZSUZSANNA

A szövegek korrektúráját
TÖRÖK ÉVA végezte.

A tanulmányokat lektorálták:
PROF. DR. BENCZE MÁTYÁS
egyetemi tanár, tudományos és stratégiai dékánhelyettes
Debreceni Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar
Jogelméleti és Jogszociológiai Tanszék

DR. HAJNAL ZSOLT
egyetemi adjunktus
Debreceni Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar
Polgári Jogi Tanszék

ISBN 978-963-473-988-3

Készült a Főnix Média nyomdaüzemében.

Debrecen, 2018

TARTALOMJEGYZÉK

SZIKORA VERONIKA

ELŐSZÓ7

P. SZABÓ BÉLA

A LÓKUEPECEK JOGA SZAVATOSSÁGI KÉRDÉSEK A 17. SZÁZAD
EURÓPAI JOGTUDOMÁNYÁBAN ÉS GYAKORLATÁBAN EGY NEVEZETES ESETGYŰJTEMÉNY
KAPCSÁN 11

FÉZER TAMÁS

A FOGYASZTÓK ADATAINAK ÉS PRIVÁTSZFÉRÁJÁNAK VÉDELME
ELEKTRONIKUS KÖRNYEZETBEN 53

TÖRÖK ÉVA

A FOGYASZTÓI SZERZŐDÉSEKKEL KAPCSOLATOS JOGALKALMAZÁS – KÜLÖNÖS
TEKINTETTEL AZ EGYÉRTELMŰ MEGFOGALMAZÁS KÖVETELMÉNYÉRE 67

SZIKORA VERONIKA – JAGUSZTIN TAMÁS

HELYZETKÉP A TÁRSULT PERLÉSRŐL – EURÓPÁBAN ÉS AZON TÚL 83

CSÉCSY ANDREA

A KELLÉKSZAVATOSSÁGI IGÉNYÉRVÉNYESÍTÉSI HATÁRIDŐK
AZ 1959. ÉVI IV. TÖRVÉNY HATÁLYBALÉPÉSÉTŐL NAPJAINKIG 97

VARGA NELLI

A FOGYASZTÓI KÖLCSÖNSZERZŐDÉSEK JÓERKÖLCSBE ÜTKÖZÉSE 111

HAJNAL ZSOLT

GONDOLATOK A BÉKÉLTETŐ TESTÜLETI ELJÁRÁS REFORMJÁHOZ 127

BIHARI ERIKA

LEHETŐSÉGEK ÉS KIHÍVÁSOK – KOLLEKTÍV FOGYASZTÓI JOGÉRVÉNYESÍTÉS
MAGYARORSZÁGON 147

PRIBULA LÁSZLÓ

TULAJDONJOG MINT BIZTOSÍTÉK? A MAGYARORSZÁGI JOGALKALMAZÁS
DILEMMÁI – A FIDUCIÁRIUS HITELBIZTOSÍTÉKOK ÉRTÉKELÉSE A MAGYARORSZÁGI
BÍRÓI GYAKORLATBAN 157

BENCZE MÁTYÁS

A VISELKEDÉSTUDOMÁNYOK EREDMÉNYEINEK HASZNOSÍTHATÓSÁGA
A HAZAI FOGYASZTÓVÉDELMI JOG TERÜLETÉN 173

GÁBRI ANGÉLA

MODERN KORI KIHÍVÁSOK A FOGYASZTÓVÉDELMI JOGALKOTÁSBAN
– A FOGYASZTÓI MAGATARTÁS TUDOMÁNYA 189

FICSOR KRISZTINA

AZ ÁLLAMI BEAVATKOZÁS ELMÉLETI KÉRDÉSEI A FOGYASZTÓVÉDELMI SZABÁLYOZÁS
TERÜLETÉN, A JOGI PATERNALIZMUS PROBLÉMÁJA 207

CSŰRÖS GABRIELLA

AZ ÁLLAM (KÖLTSÉGVETÉS) ÉS A PÉNZÜGYI SZEKTOR KÖZÖTTI KAPCSOLAT
GYENGÍTÉSÉRE IRÁNYULÓ UNIÓS INTÉZKEDÉSEK 225

LOVAS DÓRA – HORVÁTH BETTINA

PÉNZÜGYI FOGYASZTÓVÉDELMI JOGVISZONY ALAKULÁSA
A GLOBÁLIS PÉNZÜGYI-GAZDASÁGI VÁLSÁG ELŐTT ÉS UTÁN 243

BÁNYAI ORSOLYA – FODOR LÁSZLÓ

ZÖLD JELZÉST KAPOTT? – TERMÉKJELÖLÉSEK A FOGYASZTÓ-
ÉS A KÖRNYEZETVÉDELEMBEN 275

ÁRVA ZSUZSANNA

FOGYASZTÓVÉDELEM A KÖZIGAZGATÁSI REFORMOK KERESZTMETSZETÉBEN295

NÁDAS GYÖRGY

ÁLTALÁNOS SZERZŐDÉSI FELTÉTELEK A MUNKAJOGBAN,
FOGYASZTÓ-E A MUNKAVÁLLALÓ313

ZACCARIA MÁRTON LEÓ

AZ EGYENLŐ BÁNÁSMÓD ELVÉNEK ÉRVÉNYESÜLÉSE A SZOLGÁLTATÁSOKHOZ VALÓ
HOZZÁFÉRÉS ÉS AZ ÁRUFORGALOM TERÜLETÉN AZ EGYENLŐ BÁNÁSMÓD HATÓSÁG
AKTUÁLIS JOGGYAKORLATÁBAN329

MADAI SÁNDOR

MEGJEGYZÉSEK A „FOGYASZTÓVÉDELMI BÜNTETŐJOG” KÉRDÉSÉHEZ349

SZIKORA VERONIKA

habilitált egyetemi docens

Debreceni Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar

Polgári Jogi Tanszék

JAGUSZTIN TAMÁS

PhD hallgató

Debreceni Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar

Marton Géza Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola

HELYZETKÉP A TÁRSULT PERLÉSRŐL – EURÓPÁBAN ÉS AZON TÚL*

BEVEZETÉS

Az új magyar polgári perrendtartás¹ két kollektív igényérvényesítési formát szabályoz, a közérdekből indított pereket és a társult pereket. A törvényjavaslat miniszteri indokolása szerint a közérdekű perekre vonatkozó rendelkezések újszerűsége, hogy egységes eljárási rendszert vezetnek be, e pertípusokra az eddig külön eljárási szabályok nem voltak. A társult per szabályai pedig a hagyományos rendszeren belül kívánják megkönnyíteni az egyedi igények összevont, kollektív érvényesítését, akkor, amikor a közérdek nem indokolja a közhatalom (pl. ügyész,

* A tanulmány az Igazságügyi Minisztérium jogászképzés színvonalának emelését célzó programjai keretében valósult meg. A tanulmány eredeti szövege az Európai Jog, 2017/5, 19-25. jelent meg. A szerkesztők megjegyzése: a tanulmány kézírata a 2016. évi CXXX. törvény a polgári perrendtartásról hatálybalépése előtt zárult.

1 A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény, hatályos 2018. január 1-jétől.

hatóságok) beavatkozását, viszont az igények nagy száma és hasonlósága miatt a kollektív elbírálás hatékonysági előnyöket nyújt.²

A társult perlés megteremtésének gondolata nem véletlenül mostanra fogant meg a magyar jogrendszerben. Európában és a világ számos országában is a fogyasztóvédelmi, illetve versenyjogi közgondolkodása egyre inkább ebbe az irányba fordul. Ennek alapvetően gazdasági-társadalmi okai vannak. A modern társadalom az információs technológiák fejlődésével és a piacgazdaság globalizálódásával a 20. században lényegi átalakulásokon ment keresztül, amely megváltoztatta a jogviszonyok hagyományos felépítéséről alkotott képünket. Megjelentek az olyan jogsértő magatartások, amelyek tömegeket érintenek, vagy éppen a társadalom működéséhez szükséges alapvető jogintézményeket kezdenek ki. Mindez két következménnyel járt: egyrészt a magánjogi jogérvényesítés ősi modellje, amely a felek egyenjogúságára épült, már nem tudta maradéktalanul betölteni a szerepét, másrészt az emberi jogok védelme (jogorvoslathoz való jog) egyedül a magánjogi perstruktúra hagyományos eszközeivel már nem volt megvalósítható. A modern gazdaság robbanásszerű növekedése új szerződéstípusokat alakított ki, megjelentek a fogyasztók tömegeivel való ügyletkötések, amelyek lehetőséget adtak az erőfölényben lévő vállalkozások számára, hogy saját feltételeiket kényszerítsék a fogyasztókra, akik általában el sem olvassák e feltételeket, vagy ha mégis nincsenek abban a helyzetben, hogy annak megváltoztatását kérhessék.³ Ez azt az okszerű következményt hozta magával, hogy az ún. joghoz jutás akadályait felül kellett vizsgálni, mivel azok már nem csak individuális szinten jelentkeztek.⁴ Szükségessé vált ezért bevezetni olyan igényérvényesítési eszközöket, amelyekkel reagálni lehet azokra a jogsértésekre, amelyekkel szemben az egyén nagy valószínűséggel nem lépne fel, vagy az igényérvényesítés nehézsége akadályozná az egyéni fellépést. Ennek egyik eszköze e közérdekű perindítás, másik pedig a csoportos igényérvényesítés biztosítása.

A hazai jogintézmény sikeressége szempontjából az egyik lényeges kérdés annak hatékonysága, amely kapcsán nehéz bármilyen jóslattal élni, hiszen nemhogy ehhez hasonló jogintézmény nem volt perjogunkban, de a tudatos fogyasztói magatartásra épülő tömeges fellépés kultúrájának sincsenek gyökerei sem a fogyasztói, sem a joggyakorlat oldalán. Vizionálás helyett ebben a tanulmányban azt

2 T/11900. számú törvényjavaslat a polgári perrendtartásról, Általános indokolás 9. pont [Elérhető: <http://www.parlament.hu/irom40/11900/11900.pdf> (letöltés dátuma: 2016. október 10.)]

3 Lásd erről az Európai Unió Bíróságának a C-240/98 és C-244/98. számú, *Océano Grupo Editorial SA kontra Rocio Murciano Quintero és a Salvat Editores* egyesített ügyben hozott ítéletének 25. pontját.

4 Mindenkinnek joga van a pártatlan bíróság előtti, eredményes jogorvoslathoz, amely jogot az Európai Unió Alapjogi Chartája biztosítja (47. cikk).

szeretnénk bemutatni viszonyításként, hogy mennyire elterjedt jelenleg a csoportos igényérvényesítés a világban, mely tagállamok vezették be az Európai Unióban, illetve eddig milyen tapasztalatok gyűltek össze a perindítás területén.

1. KOLLEKTÍV JOGORVOSLATI MECHANIZMUSOK AZ EURÓPAI UNIÓBAN

Az Európai Unióban több évtizedes múltra tekint vissza az említett összefüggés felismerése nyomán fejlődő gondolkodás. E körben alapvetően két cél elérése körvonalazódott ki. Elsődlegesen lehetővé kell tenni a fogyasztók védelmének megerősítését, könnyebbé és hatékonyabbá téve számukra a jogaik igazságszolgáltatáson keresztüli érvényesítését. Másodlagosan a belső piac működését, az igényérvényesítést gátló akadályok megszűnését kell elősegíteni a vállalatok közötti valódi és tisztességes verseny feltételeit. Ezek uniós szintű elérése érdekében pedig a határon átnyúló kollektív jogsértések miatti eljárási lehetőségek közelítése érdekében különböző harmonizált keresetindítási lehetőségeket kell kidolgozni, melyet a tagállamok egészben vagy részben átvehetnek, követhetnek.

A közelmúltban az Európai Bizottság ajánlásban hívta fel a tagállamokat arra, hogy az közösségi/uniós jogi jogsértések vonatkozásában teremtsék meg a csoportos perlés lehetőségét és szabályozzák a csoportper⁵. Az uniós jog által biztosított jogok megsértése tekintetében a jogsértés megszüntetésére és kártérítésre irányuló tagállami kollektív jogorvoslati mechanizmusok közös elveiről szóló bizottsági ajánlás (2013/396/EU) eredményeként⁶ több európai ország tekintetében is várható, hogy csatlakoznak ehhez a körhöz a közeljövőben.⁷ Az ajánlás célja, hogy befolyással legyen a tagállamok nemzeti eljárési szabályozására, és ösztönözze a kollektív jogorvoslat egységesebb megközelítését azáltal, hogy megfogalmazták a javasolt közös elvek alapján alkalmazandó kollektív jogorvoslati eljárásokat. Ennek során arra törekedtek, hogy a Bizottságon belül összeegyeztessék az elveket a Versenypolitikai Igazgatóságnak a „trösztellenes kártérítési követelések” opt-out fellépését támogató álláspontjával, valamint az Egészségügyi és Fogyasztói Ügyek Igazgatóságának az általános kollektív jogorvoslati mechanizmusok bevezetését támogató álláspontjával.

5 Nagy Csongor István: Javaslat a csoportper honi szabályozására az új Polgári Perrendtartás kodifikációjának apropóján, *Magyar Jog*, 2014/4, 203.

6 L 201/60 *Az Európai Unió Hivatalos Lapja* 2013.7.26.

7 Hensler, Deborah R.: The Global landscape of collective litigation. In Deborah R. Hensler, Christopher Hodges, Ianika Tzankova: *Class Actions in context – How Culture, Economics and Politics Shape Collective Litigation*, Cheltenham UK, Northampton, MA, USA, Edward Elgar Publishing (2016) 3.

Az ajánlás kidolgozását megelőző folyamatok során a legnagyobb nehézséget az jelentette, hogy megtalálják a közös nevezőt az igencsak különböző jogi hagyományokkal rendelkező tagállamok között. A Bizottságnak elsősorban az Európai Unió Bíróságának a Manfredi ügyben⁸ kimondott jogértelmezésével kellett számot vetnie, miszerint bárkinek, aki a trösztellenes jogszabályok megsértéséből adódóan kárt szenvedett, joga van arra, hogy nemzeti bíróság előtt kártérítést követeljen. Erre is figyelemmel a kollektív jogorvoslat két mechanizmusának párhuzamosan kell érvényesülnie. Lehetőséget kell biztosítani bizonyos feljogosított szervek (ideértve állami és magánjogi szervezeteket is) számára, hogy az azonosított vagy – ritkább esetben – azonosítható károsultak nevében felléphessenek, és nem szabad megfélemlíteni a fogyasztók egyéni igényérvényesítéséről sem. Meg kell teremteni annak a biztosítékait is, hogy ugyanazon kárra ne nyújtsanak többszörös kártérítést.⁹

A közösségi/uniós szintű kollektív keresetindítás feltételeinek meghatározásakor elvetették az amerikai mintát követő csoportos kereset (class action) átvételét. Ennek elsődleges oka az volt, hogy nem akartak teret adni a gyakorlatok olyan irányú fejlődésének, amellyel az amerikai egyesületi keresetek mintájára a fogyasztók érdekeinek védelme címén indított eljárásokba befektetők vagy ügyvédek jelentős összegekhez jutnak kártalanítás vagy büntető célú kártérítés címén. Felismerték továbbá azt is, hogy az amerikai esküdtszéki rendszerben a nem hivatásos elemek részvéte az oka annak, hogy egyes bíróságok túlságosan a fogyasztóknak kedvező döntéseket hoznak, melynek szükségszerű eredménye a kedvezőbb bíróságok előtti perindítás. Ezt védené ki az egységes közösségi eljárás bevezetése, amelyben a jogkövetkezmények azonos jellegűek lennének. A perbeli részvétel módjai között az opt-out rendszert tartották előnyösebbnek, melyben elkerülhetőek az abból adódó nehézségek, hogy a csoport tagjai már az eljárás elején jelentkeznek. További kívánatos szempont az amerikai típusú sikerdíjak elkerülése volt.

Az ajánlást megelőző évtizedekben az európai országok mind eltérő megközelítéssel láttak hozzá a jogintézmények megalkotásához. Mondhatni, minden jogrendszert egyedi konstrukciók jellemeztek, ahol a csupán bizonyos aspektusokban megvalósuló Európai Unió-s jogharmonizációnak és az USA jogából származó class action általánosnak tekinthető hatásának tudható be, hogy néhány közös vonást

8 Vincenzo Manfredi kontra Lloyd Adriatico Assicurazioni SpA (C-295/04), Antonio Cannito kontra Fondiaria Sai SpA (C-296/04) és Nicolò Tricarico (C-297/04) és Pasqualina Murgolo (C-298/04) kontra Assitalia SpA. egyesített ügyek.

9 Légrádi István: Mintaértékű kollektív igényérvényesítési eljárások Németországban – figyelemmel az uniós jogfejlődésre, *Themis*, 2014/június, 119.

egyáltalán felfedezhetünk.¹⁰ Viszont a hatékony fogyasztóvédelmi intézkedések meghozatalához szükséges a tagállamok közötti összehangolt fellépés, mely az ajánlástól várható. A sikerhez fűzött bizodalmat természetesen az árnyékolhatja be, hogy az ajánlás nem kötelező erejű (soft law), vagyis lehetővé teszi az intézmények számára álláspontjuk közlését, és azt, hogy intézkedési stratégiára tegyenek javaslatot anélkül, hogy az ajánlás címzettjeire bármilyen jogi kötelezettséget rónának. Amióta az ajánlás megjelent, Franciaország, Belgium és az Egyesült Királyság (csak a versenyt érintő kártérítési keresetek tekintetében) vezetett be új kollektív jogérvényesítési eljárásokat (collective redress procedures). Mindegyik erre vonatkozó törvényi szabályozás beemelte az ajánlásban megfogalmazott megoldások egy részét. Persze nem számítható ki előre, hogy mekkora hatása lesz az ajánlásnak, de úgy tűnik, hogy a harmonizált eljárási szabályok hiánya ellenére az EU-n belül fokozott hajlandóság mutatkozik a kollektív fellépések meghozatalára.

Össességében az ajánlás hatása egyelőre bizonytalan, mivel a tagállamokban eltérő nézeteket képviselnek az EU egészére kiterjedő intézkedések szükségességéről.¹¹ Bizakodásra adhat viszont okot, hogy az Európai Unió tagállamainak mintegy felében kifejezetten szabályozzák a csoportos perlést.

2. A CSOPORTOS IGÉNYÉRVÉNYESÍTÉS VILÁGTÉRKÉPE

Az amerikai gyökerekből táplálkozó csoportper (class action) szigorúan a common law körébe tartozó eljárás volt eredetileg, melynek az volt a célja, hogy kompenzációt biztosítson sok relatív csekély összegű kár esetén, és megnyissa az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférést az emberek azon csoportja részére, akik feltehetően nem élnének az egyéni perlés eszközeivel. A '60-70-es években a gigantikus kártérítési eljárások új élménye messze túlmutatott a class action eredeti modelljén, új célok jelentek meg, jelenleg a class action új kollektív és általános értékek érvényre juttatása felé orientálódik.¹²

Az utóbbi évtizedekben a csoportos perindítás széles körben elterjedt a világban. A reprezentatív kollektív perlési eljárások egyes típusait mostanra már több mint 36 állam jogrendszere elismeri. A világ különböző részein különböző elnevezései vannak az ilyen eljárásoknak – például kollektív kereset (collective action), kollektív igényérvényesítés (collective redress – EU) vagy közvád, vagy közkereset (popular action) – de gyakran

¹⁰ Légrádi: i. m. 124.

¹¹ EU Developments in Relation to Collective Redress Class and Group Actions 2017 [Elérhető: <https://iclg.com/practice-areas/class-and-group-actions/class-and-group-actions-2017/eudevelopments-in-relation-to-collective-redress> (letöltés dátuma: 2017. március 19.)]

¹² Harsági Viktória: A modellválasztás dilemmái a kollektív igényérvényesítés hazai szabályozásánál, *Eljárásjogi Szemle*, 2016/1, 25.

informálisan csoportos keresetnek hívják elismerve a hasonlóságát az amerikai csoportos perindításhoz (*class action*). Bár korábban szigorúan a *common law* körébe tartozó eljárásnak tekintették, mostanra a csoportos keresetek integrálódtak az ázsiai, európai és dél-amerikai civil jogi rendszerekbe is, és az elmúlt 20 évben a világ 25 legnagyobb gazdaságából 21 bevezetett valamilyen csoportos perlési eljárást.

Az Európai Bizottság megbízásából a londoni székhelyű Ashurst ügyvédi iroda tanulmányt készített az igényérvényesítési akadályokról. Az Ashurst tanulmány¹³ a csoportos igényérvényesítés (*group litigation*) öt különböző típusát különböztette meg:

- Csoportos kereset (*class action*): polgári bírósági eljárás, amelyben az egyik fél vagy csoport képviselője pert indíthat. A csoport tagja dönthet arról, hogy kilép az eljárásból, akit így nem köt az ügyben hozott ítélet. Az ítélet eredményeként fizetendő kártérítés a csoport tagjait illeti meg, illetve a képviselőt.
- Közös igény (*collective claim*): egy csoport nevében előterjesztett közös követelés, melyek egy csoport tagjai vagy azonosított, vagy azonosítható személyek. Az ítéletből eredő kártérítés a csoportot mint egészet illeti meg, nem a csoport különböző tagjait.
- Képviseleti kereset (*representative action*): azonosított személyek, általában egy egyesület tagjai nevében benyújtott egyetlen követelés. Az ítéletből eredő kártérítés a csoport tagjait illeti meg.
- Kapcsolt kereset (*joint action*): több felperes által együtt előterjesztett követelés, vagy olyan kereset, amelyhez más felperesek is csatlakoznak, melynek feltétele, hogy a bíró megállapítsa, hogy bizonyos kapcsolat áll fenn közöttük (például ugyanazon károkozó, és a kár ugyanazon tényeken alapul). Az ilyen típusú kereset eltér a csoportos keresettől vagy közös igénytől, mivel az igények csak eljárásjogilag kapcsolódnak össze, valamint egy ítélet születik a per végén, de az ítéletben az egyes követeléseket külön kell kezelni, és a kártérítés megállapítására felperesenként külön kerül sor.
- Igény átruházás (*assignment of claims*): a potenciális felperesek lehetősége nyílik igényérvényesítési jogosultságuk átruházására független harmadik félnek.

13 Waelbroeck, Denis, Slater, Donald, Even-Shoshan, Gil: *Study on the conditions of claims for damages in case of infringement of EC competition rules*. [Elérhető: http://ec.europa.eu/competition/antitrust/actionsdamages/comparative_report_clean_en.pdf (letöltés dátuma: 2017. március 18.)]

Más szerzők más típusú rendszerezést alkalmaznak.¹⁴ Például Hensler a következő négy kategóriára osztja a csoportos perlés fajtáit: (1) Informális eljárás mód: megengedik a bíróságnak, vagy más jogvitát eldöntő szervezetnek, hogy megállapítsák az igények körülményei alapján azokat a szempontokat, amelyek alapján csoportokat képeznek és így előnyösebben kezelik azokat anélkül, hogy a csorbítanák a felperesek lehetőségeit az egyéni érdekérvényesítés kapcsán. (2) Adminisztratív típusú rendszer: önkéntes alapon és ennek eredményeként az igényeket tárgyalásos úton rendezik. (3) A csoportos perlési eljárás: lehetőséget ad a bíróságnak vagy más jogvitát eldöntő szervezetnek, hogy döntést hozzanak a közös ügyekben – például a bíróság illetékessége vagy a bizonyítékok elfogadhatósága – az összes igény tekintetében a csoportban, amíg a végső döntést meghagyja érdemben az egyéni igényekről való döntésnél. Néha a döntés a közös ügyekben a felek közötti önkéntes egységhez vezet. (4) Csoportos kereset (class action).

A világban a következő államok vezették be a csoportos perlés valamelyik típusát: Észak-Amerikában Kanada, Egyesült Államok, Mexikó; Közép- és Dél-Amerikában Argentína, Bolívia, Brazília, Chile, Kolumbia, Costa Rica, Ecuador, Panama, Peru, Uruguay, Venezuela; Európában Belgium, Bulgária, Dánia, Anglia, Finnország, Franciaország, Olaszország, Litvánia, Hollandia, Norvégia, Lengyelország, Portugália, Spanyolország, Svédország; a Közel-Keleten Izrael; Afrikában a Dél-afrikai Köztársaság; Ázsiában Kína, Indonézia, Japán, Dél-Korea, Tajvan, Thaiföld; valamint Ausztrália.

A jogintézmények, a szabályozás, a joggyakorlat sok országban hasonló, mivel jellemző, hogy egyes országok átveszik a már kialakított szabályozást, a „jogi transzplantáció” egy formája ez.¹⁵ Túlzással élve számtalan verziója ismeretes a világában a csoportos igényérvényesítésnek, a különböző verziók főleg az adott ország jogi hagyományaitól, valamint a társadalmat érintő történésektől függenek.

Az ún. adminisztratív típusú rendszereket azért alkalmazzák, hogy a tömeges igényérvényesítéseket tipikus csoportokra bontsa – például a sérelem fajtája, vagy a pénzügyi veszteség összege alapján – és ugyanúgy kezelje az igényt mindegyik csoporton belül, figyelmen kívül hagyva a lehetséges egyéni különbségeket. Ezt nevezik néha „kártérítési mátrix”-nak. Ezt a típusú rendszert a kormányok és a magánvállalatok a pereskedés elkerülése vagy minimálisra csökkentése érdekében

¹⁴ Hensler: i. m. 6.

¹⁵ Vö. Graziadei, Michele: Comparative Law as the Study of Legal Transplants. In Mathias Reimann and Reinhardt Zimmermann (eds.): *The Oxford Handbook of Comparative Law*, Oxford University Press (2006) vagy Watson, Alan: *Legal Transplants: An Approach to Comparative Law*, University Press of Virginia (1974).

alkalmazzák.¹⁶ Példaként említhető a holland egyezségi eljárás, a *Wet Collectieve Afwikkeling Massaschade*-ban (WCAM). Ennek a szintén kollektív eljárásnak a célja az, hogy a felek egyezséget kössenek egymással, melyet a bíróság végzéssel jóváhagy. Az eljárásban kategorizálják a károsultakat a károk természete és mértéke alapján.¹⁷ Az egyezségben meg kell határozni a csoporttagok számát és a kártérítési összeget, amelyet felosztanak a károsultak között. Lehetőség van a csoportból való kilépésre is, ekkor a kilépők maguk léphetnek fel kártérítési igénnyel. Belgiumban – hasonlóan a holland egyezségi eljáráshoz – a megengedhetőség tárgyában hozott határozatot követi egy kötelező egyeztetés a csoportképviselő és az alperes között. A bíró a megengedhetőségről szóló határozatában rögzít egy határidőt, melyen belül az egyezség megköthető. Ez nem lehet rövidebb három és hosszabb hat hónapnál. Ha nem sikerül egyezséget kötni, vagy az nem hagyható jóvá, érdemben folytatják az eljárást.¹⁸ Gyakorlati igény hozta létre a jogintézményt, a DES cég gyógyszeráttermékeinek hibája miatt felmerülő nagyarányú igénybejelentések kapcsán az egyezségkötést elősegítendő.

A csoportos perlési eljárást három nemzeti jogrendszer, Anglia,¹⁹ Németország és az Egyesült Államok alkalmazza.²⁰ A német jog mintaper eljárása, a *Musterverfahren* 2005-ben került elfogadásra, majd 2012-ben felülvizsgálták és újrakodifikálták.²¹ A *Musterverfahren*-ben több különálló jogvitát a közös jog- és ténykérdések következtében egy per segítségével döntenek el, és a mintaper kimenetele szolgál iránymutatóul ezekben a közös jog- és ténykérdésekben.²² A mintaper lényege, hogy alap jogvita tárgyában az elsőfokú eljárást lefolytató bíróság előtt előterjesztett

16 Erről bővebben: Feinberg, Kenneth: *Who Gets What? Fair Compensation After Tragedy and Financial Upheaval*, Perseus Books, (2012).

17 Krans, Bart: *The Dutch Class Action (Financial Settlement) Act in an international context. The Shell case and the Convernium case*, CJK 2012.141.

18 Harsági Viktória: Helyzetkép Belgiumból – A kollektív igényérvényesítés új rendszerének áttekintése, *Eljárás-jogi Szemle*, 2016/4, 24.

19 Az Egyesült Királyságban amennyiben felmerül több, összekapcsolódó kereset, a bíróság kibocsáthat egy ún. *group litigation order*-t (kb. = csoportperlési végzés), de csak akkor, ha nincs egyéb, hatékonyabb mód az igények elbírálására. A Civil Igazságszolgáltatási Tanács – melynek feladata a civil jogi eljárásokkal kapcsolatban változtatások beterjesztése a kormány elé – 2008 júliusában közzé tette „Az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés javítása a *class action* útján” elnevezésű jelentését. Ebben javasolta a *class action* bevezetését, melyet a *group litigation order* mellé szánnak, alternatív lehetőségként. A Tanács a *class action*-t szánta általános kollektív keresetnek. A kormány a jelentésre adott válaszában – 2009 júliusában – javasolta, hogy a *class action*-t csak akkor vezessék be, ha bizonyítják ennek szükségességét és megvizsgálják a többi alternatívát is. Forrás: Tárczy Edit Zsuzsanna: *Class action az Európai Unióban és Magyarországon*, *Publicationes Universitatis Miskolcensis. Sectio Juridica et Politica*, 2010/1, 512-514.

20 Erről bővebben: Hensler, Deborah: *Justice for the Masses? Aggregate Litigation and Its Alternatives*. In: Judith Resnik, Linda Greenhouse (eds.): *The Invention of Courts* Daedalus 143:3, Summer 2014 (MIT Press); vagy Hodges, Christopher: *Multi-Party Actions*, Oxford University Press (2001).

21 Légrádi: i. m. 122.

22 Alexander, Christian: *Kollektiver Rechtsschutz im Zivilrecht und Zivilprozessrecht*, *Juristische* (2009) 590.

minta-megállapítási kérelmet (Musterverfahrens Antrag) egy elektronikusan elérhető hivatalos lap (Bundesanzeiger) keresetregiszterében közzétesznek. Ha a kérelem előterjesztésétől számított hat hónapon belül legalább további kilenc minta-megállapítási kérelmet terjesztenek elő ugyanazon alapon más alapperekben, a tartományi fellebbviteli bíróság elé kerül. Az elsőfokú bíróság egy határozatot hoz, melyet a másodfokú bíróságnak címez, mely tartalmazza az összes jogi és ténybeli kérdést, amelyet meg kell válaszolni az összes egyedi kérelemmel kapcsolatban. Erre a rendelkezésre alapozva a másodfokú bíróság kiválaszt egy vagy néhány ügyet, amelyek alkalmasnak tűnnek arra, hogy vezető ügy(ek)ként választ adjanak az összes többi a perrel érintett ügyben felmerülő jogi és ténybeli kérdés tekintetében. Az újabb keresetregiszterben történő második közzétételt követően erre az időre a többi eljárást felfüggesztik. A negyedik fázisban a másodfokú bíróság megküldi a határozatát az elsőfokú bíróságnak, amely az összes eddig felfüggesztett ügyet egyenként letárgyalja a vezető ügyet követve.²³ A tartományi felsőbb bíróság kiválasztja a megítélése szerint legmegfelelőbb személyt az alapperek felperesei közül, aki a csoport érdekeit képviselni tudja. Az alapeljárások többi szereplője meghívottként (Beigeladener) vesz részt a mintaperben, beavatkozási jogállással. Az alapperben bekövetkező keresetelállás már nem hat ki a mintaperre.²⁴ A vezető ügyben a másodfokú bíróság által hozott határozat köti az elsőfokú bíróságot a többi ügyre nézve.²⁵

Az informális eljárásmodot gyakran „ügykezelésnek” nevezik, amely két évtizeddel ezelőtt az amerikai bíróságokon honosodott meg, részben válaszként a csoportos perlésekre, és az angol jogászok is helyeselték a 90-es évek vége felé. A polgári ügyekben eljáró bíróságoknak régóta megvan a felhatalmazása ahhoz, hogy alakítsák, formálják a polgári perek menetét, azonban sokukról azt mondják, hogy vonakodnak ezt alkalmazni, ami a vezető bírakra jellemző Amerikában és Angliában.²⁶

A csoportos perindítás lényege, hogy átfogja az anyagi jogi igényeket, tehát előre meghatározott közös jellemzők alapján (például közös károsító esemény, közös földrajzi területet, közösséget, melyeknek a felek tagjai) olyan személyekből

23 Harsági: *A modellválasztás dilemmái* 27.

24 Légrádi: i. m. 132-133.

25 Cupa, Basil: Scattered Damage: A Comparative Law Study About the Enforcement Deficit of Low-Value Damage and the Class Action Approach, *European Review of Private Law*, 2012, 530-531.; lásd részletesebben: Bakowitz, Michael: The German Experience with Group Actions – The Verbandsklage and the Capital Markets Model Case Act (KapMuG). In Harsági Viktória, van Rhee, C. H. (eds.): *Multi-party Redress Mechanisms in Europe: Squeaking Mice?* Cambridge, Intersentia (2014) 153-165.

26 Hensler: i. m. 6.

képeznek csoportot, akik anyagi jogi jogosultak, így maguk is önállóan joggal bírnanak igényeik érvényesítésére. Ez jelentős eltérés a hagyományos berendezkedéstől, mivel a bíróság döntése a csoport minden tagját kötelezi, és ezzel megszűnik az egyéni perindítási joguk. Ezért különösen fontosnak tartják, hogy meghatározzák azokat a körülményeket, amelyek keretében a csoportos per megindítható. Ennek a garanciális szempontnak alapvetően két sarokpontja van. Az egyik, hogy a bíróság feladata annak alátámasztása, hogy az előterjesztett igény megfelel-e a csoportos perindítás követelményeinek. A másik fontos elvárás, hogy a potenciális csoporttagokat értesítsék arról, hogy csatlakozhatnak a csoporthoz, ha kívánnak (*opt-in*), vagy visszautasíthatják az abban való részvételt (*opt-out*). Van ahol a bíróságnak lehetősége van dönteni arról, hogy a csoportnak az *opt-in* vagy az *opt-out* rendszeren kellene alapulnia.²⁷

Végül egyes jogrendszerekben a csoportperekben csak megállapítási vagy eltíltó határozat meghozatalára van lehetőség (különösen ahol a csoporttagok pénzügyi kárpótlást keresnek), míg más csoportperekben megállapítási, eltíltó határozat meghozatalára vagy pénzügyi kárpótlásra is lehetőség van (vagy mindháromra). Azoknál a csoportpereknél, ahol nem adható pénzügyi kártérítés, ha a bíróság megállapító ítéletet hoz alátámasztva, hogy az alperes jogsértést követett el, a csoport tagjainak a pénzügyi igényérvényesítés érdekében egyénileg kell keresetet benyújtaniuk az igények további érvényesítése érdekében.²⁸

Az eljárási kérdések rövid ismertetésén túl érdemes szólni arról, hogy a gyakorlatban mire is alkalmazzák a csoportos perlést a világban. A klasszikusnak mondható *class action* alapvetően fogyasztóvédelmi, illetve a versenyjogi érdekeket védő jogintézmény, de nem kizárólagosan. Például sok latin-amerikai jogrendszer biztosítja a csoportos perindítás lehetőségét, hogy védelembe részesítse az oszthatatlan kollektív igényeket (ezeket változó módon „szétterjedt” vagy „köz” érdeknek nevezik) egyedi sajátosságként.²⁹ A vállalkozások és a fogyasztók csoportos perindítással élhetnek a versenyjogi antititrózt jogszabályok megsértése

27 Általában az *opt-out* rendszer mellett azokban az esetekben döntenek, ha a perértékek alacsonyak, a kérelmek hasonlóak, és ha nehéz volna az *opt-in* alapján lefolytatni az eljárást. Ilyen esetekben számos per zajlik a fogyasztói jog tárgyában, amelyben a fogyasztók nem nyerhetnek eredményesen egyéni jogorvoslatot, mivel túl sok egyén érintett és túl alacsonyak a szóban forgó összegek. Az *opt-out*-on alapuló eljárás révén valamennyi érintett számításba vehető, és az esetlegesen jogtalanul szerzett haszonnal arányos büntetés szabható ki. Azon perek esetében, amelyekben magasak az egyéni károkozások, az *opt-in*-en alapuló rendszert választják, amely szükségessé teszi, hogy minden egyes fogyasztó jelentkezzen az eljárásban való részvétel céljából. Például Dániában és Norvégában a bíró választhat, hogy a két rendszer közül melyiket kell alkalmazni. Lásd: Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság Véleménye A kollektív keresetek szerepének és rendszerének meghatározása a fogyasztókkal kapcsolatos közösségi jog területén (2008/C 162/01) *Az Európai Unió Hivatalos Lapja*, 2008.6.25., C162/2.

28 Hensler: i. m. 8.

29 Hensler: i. m. 6.

miatt (például Nagy-Britannia), a fogyasztók csoportos perindítással élhetnek a fogyasztóvédelmi jogszabályok megsértése miatt (például Franciaország, Belgium vagy Japán), részvényesi igények miatt (például Dél-Korea), és az állampolgárok pert indíthatnak az alkotmányos jogaik megsértése miatt. Ausztráliában, Kanadában és az Egyesült Államokban a befektetőknek lehetőségük van csoportos perindítással élni az értékpapír törvény megsértése miatt. Hollandiában ezen felül értékpapír, befektetés és csőd miatti perlések esetén is használják. Izraelben számos okból megengedett a csoportos perindítás, többek között fogyasztói, értékpapír, banki, antitörzst, környezetvédelmi, munkavégzésből eredő, valamint diszkrimináció miatti igények esetén.³⁰ Belgiumban alapja a fogyasztóvédelem, a félrevezető reklámok, a tisztességtelen szerződési feltételek és hosszú távú megállapodások, a környezetvédelem, a diszkrimináció és a rasszizmus, a szerzői jogok stb.³¹

Bulgáriában, Olaszországban és Finnországban is létezik csoportos perlést lehetővé tevő eljárási törvény fogyasztóvédelmi ügyekben. Finnországban külön feltétel, hogy az eljárás elején a csoport tagjai az ombudsman elé viszik egyéni igényeiket, aki ezt követően a class action eljárásban képviseli a csoport tagjainak érdekeit. Csak ő járhat el class action eljárásban. Olaszországban előzetes eljárás keretében a bíróság dönt a csoportos perlés megengedhetőségéről, amely után a lehetséges érdekeltek csatlakozhatnak a keresethez.

Még egy fontos különbségtétel a class action eljárásoknál, hogy ki képviselheti a csoportot. A common law jogrendszerekben csoportper esetén a csoport bármely tagjának van jogosultsága előlépni a csoport képviselése érdekében, feltéve, hogy a fél eleget téve bizonyos kívánalmaknak biztosítja azt, hogy a képviselő megfelelően fogja képviselni a csoport tagjainak érdekeit. Számos civil jogrendszer e jogosultság egy vagy néhány olyan egyesületre korlátozódik, amelyről megállapították, hogy megfelelő a csoport képviselétére, avagy olyan speciális célra létrehozott alapítványokra, amelyek benyújthatnak ilyen keresetet. Néhány jogrendszerben csak állami szervezeteknek van jogosultságuk bizonyos típusú kereset benyújtására. Az EU tagállamokban, akár common law, akár kontinentális jogrendszerűek, általában a jogosultság meghatározott köz- vagy magánszervezeteknek engedélyezett.³² Például Belgiumban jogi személyiséggel rendelkező fogyasztóvédelmi egyesületeket, állami szerv által elismert egyesületeket, vagy fogyasztó jogi ombudsmannt jogosítják fel a képviselésre.³³ Portugáliában viszont class action eljárást egyének is indíthatnak

30 Hensler: i. m. 8.

31 Harsági: *Helyzetkép Belgiumból* 22.

32 Hensler: i. m. 7.

33 Harsági: *Helyzetkép Belgiumból* 24.

(amennyiben rendelkeznek ilyen politikai és polgári jogokkal), továbbá lényeges érdekeket védő egyesületek és alapítványok, valamint helyi hatóságok, az illetékességi területükhöz tartozó állandó lakosaik érdekében.³⁴

3. MILYEN TAPASZTALATOK SZÜLETETTEK

A CSOPORTOS IGÉNYÉRVÉNYESÍTÉSSEL KAPCSOLATOSAN?

Gyakorlatilag minden olyan jogrendszerben, amelyben a csoportos perlés bevezetését támogatják, erőteljes vita folyik a csoportos perlés előnyeiről és hibáiról. Továbbá sok jogrendszerben, ahol bevezették a csoportos perlést, a viták a szabályozás és a joggyakorlat körül még jóval azután is fennállnak, hogy a csoportos kereset lehetőségét megteremtették. A probléma az, hogy nincs olyan ország, ahol empirikus elemzésen alapuló jelentés állna rendelkezésre az évente a bíróságokhoz benyújtott csoportos keresetek számáról, vagy az anyagi igényérvényesítés iránt indított perek megoszlásáról. Az elérhető adatok utalnak arra, hogy a csoportos keresetek száma kis százalékát teszi ki a polgári pereknek. Sok jogrendszerben eddig kevés ilyen keresetet nyújtottak be, de ennek pontos okára nincsenek kimutatások. Lehetséges, hogy a csoportszervezés már önmagában is elősegíti az eredményes egyezséget, de ez csak feltételezés. Az USA-ban az utóbbi évtizedekben csoport igazolások ezreit nyújtották be, azonban az adatok arra utalnak, hogy ezeknek csak kis százaléka jutott el a ténylegesen csoportos keresetig.³⁵

A kép igen vegyes. Úgy tűnik, hogy ügýtípustól függően változik a class action sikeressége vagy kontraproduktivitása. Különösen a termékfelelősségi ügyek alkalmatlannak bizonyultak a tömeges szintű kezelésre.³⁶ A gyakorlati tapasztalatok azt mutatják, hogy az opt-in rendszerben a csoporttagok megfelelő tájékoztatásának hiánya jelentősen rontja a jogintézmény hatékonyságát. Ez egyrészt azzal a veszéllyel jár, hogy ha a jogsértéssel érintettek csak viszonylag kevés részére kerül sor kártalanításra, a jogsértő vállalkozás tovább folytathatja tevékenységét. Ezzel szemben az opt-out valódi visszatartó hatással jár a felelős félre, mivel a vállalkozás kénytelen valamennyi károsultat kártalanítani.

34 Tárca: i. m. 512-514.

35 Hensler: i. m. 8.

36 Harsági: *A modellválasztás dilemmái* 25.

ZÁRÓ GONDOLATOK HELYETT: NYITOTT KÉRDÉSEK

A csoportos perlés kapcsán alapvetően a következők kérdések merülnek fel: A csoportos perlés a pereskedés költségeesebbé és lassabbá teszi-e az eljárást vagy fordítva? Ha az egyesítés csökkenti az igényérvényesítés költségeit, ösztönözní fogja-e a komolytalan igénylőket, szükségtelenül növelve a terhet a bíróságokra és helytelenül anyagi terhet rónak az alperesekre, amit végül azok majd a fogyasztókra hárítanak? Vica versa, az egyesítés megnyitja-e a bíróságok kapuit azok előtt, akik egyénileg nem tudnák igényüket érvényesíteni, és biztosítja-e, hogy az alperesek megfelelő magatartást tanúsítsanak? Hogyan lesznek a csoport tagok érdekei anyagiilag és eljárásjogilag tisztességes eljárásban érvényesítve, amikor csak egy vagy néhány természetes személy, illetve egyesület képviseli az érdekeiket, akinek a kiválasztásában a csoport tagjai nem játszottak szerepet? Hogyan lesznek megvédve az alperesek érdekei, amikor igényérvényesítők tömegével néznek szembe, nem pedig az egyes személyekkel? A bíróságoknak hogyan kellene kezelniük az összeférhetetlenséget, amelyek felmerülhetnek a csoporttagok között? Ki lehet-e alakítani minta szabályt és gyakorlatot, amely minimalizálja a megbízó és megbízott közötti problémát, ami felmerülhet akkor, amikor egy ügyvéd a felperesek nagy csoportját képviseli, és egyikük sem tudja ellenőrizni az ügyvéd magatartását?³⁷

Ahogy arról már szó volt, az EU a kezdetektől fogva elvetette az amerikai mintát követő class action bevezetésének lehetőségét. Az egyik fő szempont természetesen anyagi jellegű volt, vagyis azok a személyek, akik megfinanszírozzák a fogyasztók érdekeinek védelme címén indított eljárást (befektetők, ügyvédek) ne juthassanak jelentős összegekhez kártalanítás vagy büntető célú kártérítés címén. Így inkább a megegyezésen alapuló és a kollektív eljárásokat részesítették előnyben. Az amerikai class action rendszerben a képviselők, ügyvédek díjazása járulékos rendszerben történik („contingency fees”), amely egyfajta quota litis megállapodás, amely szerint az ügyvédek, akik maguk is lehetnek a kérelmezők, hozzájárulnak az eredményhez.³⁸ Ez a rendszer az Európai Unió tagállamainak többségében tiltott, vagy törvényben, vagy pedig az ügyvédi etikai kódexben.³⁹ Viszont ha a költség alóli mentesítés mellett köteleznék el magukat a tagállamok, az számos megalapozatlan keresethez vezetne, ami a class action tipikus vonása.⁴⁰ Mindemellett figyelemmel

37 Hensler: i. m. 9-10.

38 Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság Véleménye, A kollektív keresetek szerepének és rendszerének meghatározása a fogyasztókkal kapcsolatos közösségi jog területén (2008/C 162/01) *Az Európai Unió Hivatalos Lapja*, 2008.6.25., C162/12.

39 Ausztriában és Németországban viszont van erre példa, ahol magánszemélyek átvállalják az eljárási költségkockázatot és a per megnyerése esetén egy százalékos összeget kapnak.

40 Tarczy: i. m. 509.

kell lenni arra is, hogy az a kérdés, hogy az ügyvédek ki fizeti, szintén igen fontos a per kimenetele szempontjából, hiszen jelentős hatása van azon hajlandóságra, hogy képviseljk-e a csoportot. A költségviselés még azokban az esetekben is fontos kérdés, ahol kifejezetten a fogyasztók védelmére létrejött vagy feljogosított szervezet képviselhetné a csoportot, hiszen nem biztos, hogy rendelkeznének anyagi forrásokkal ennek a kockázatnak a viselésére. Még a csoportos perindítási kereset benyújtására jogosult hivatalos szervezetnek is mérlegelnie kell az eljárás kockázatát a költségvetési takarékosági szempontokkal szemben. Ennek megoldásaként egyes jogrendszerekben a magán- vagy közfinanszírozási mechanizmusokat úgy alakították ki, hogy csökkentsék a költségek kockázatát a képviselői felperes számára.⁴¹ Néhány jogrendszerben jogi segítségnyújtással vagy a költségeket fedező biztosítással oldják meg ezeket a nehézségeket. Míg máshol harmadik fél finanszírozza a költségeket, cserébe a pénzügyi jóvátétel egy részéért.⁴²

Az EU-ban kívánatosnak tartják továbbá, hogy az európai polgárok egységes eljárásban érvényesíthessék jogaikat, azonban egységes közösségi szintű szabályozás még nem jött létre.⁴³ Ennek azért is jelentősége van, mert ki akarják védeni azt, hogy a fogyasztók kérelmeikkel inkább olyan bíróságokhoz forduljanak, akik köztudottan számukra kedvezőbb döntést hozó hírében állnak (forum shopping).

A csoportos perindítás sikerességében nagy felelőssége van a jogalkotónak, ugyanis a fenti szempontokon túl elmondható, hogy az anyagi jogi és eljárásjogi jogszabályok szintén befolyásolják a csoportos kereset benyújtásának vonzerejét. Ha a beadványra vonatkozó rendelkezések nagyon szigorúak, vagy a bizonyítékokat nehéz beszerezni, a kereset benyújtása körüli kockázat-haszon számítás – a felek és az ügyvédek által – negatívabb lesz, mint amikor a rendelkezések relatíve rugalmasabbak és a szükséges dokumentumok könnyen beszerezhetőek. Ha a kiszámíthatóbb a kártérítés, a haszon-kockázat értékelés pozitívabb lesz. Emiatt például az USA-ban a választottbírósi kikötésekben gyakran megállapodnak abban, hogy egy esetleges jogvita felmerülését megelőzően (például fogyasztói szerződésben) tilos bármilyen kollektív vitarendezési forma.⁴⁴

41 Például Belgiumban megtérítik ezeket a költségeket a csoportot képviselő egyesületnek vagy szervezetnek.

42 Hensler: i. m. 8.

43 Közösségi szinten az Európai Bizottság az uniós jog által biztosított jogok megsértése tekintetében a jogsértés megszüntetésére és kártérítésre irányuló tagállami kollektív jogorvoslati mechanizmusok közös elveiről szóló 2013/396/EU (2013. június 11.) számon ajánlást adott ki a tagállamok számára. Az Ajánlás 38. pontja két éves határidőt ír elő a tagállamok számára, hogy az előírt elveket érvényesítsék és azokról statisztikai adatszolgáltatás keretében beszámoljanak. Ugyanezzel együtt egy Irányelv is, amely preambuluma (13) pontja szerint vizont indokolatlan a versenyjogi igényérvényesítést a kollektív perlési mechanizmusokkal összekapcsolni.

44 Hensler: i. m. 8.